93 K KISS FERENCZ, SZEGED VÁROS VIDÉKÉN LÉVŐ ERDŐK. 783

5

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

A

SZEGED VÁROS VIDÉKÉN LÉVŐ ERDŐK

LEIRÁSA.

IRTA:

KISS FERENCZ

M. KIR. ERDŐMESTER.

ORSZ. ERDÉSZETI EGYESÜLET 1866 Dec. 9.

Á. k. 2181. sz.

BUDAPEST

«PÁTRIA» IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1900.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

A Szeged város vidékén lévő erdők leirása.

Irta: *Kiss Ferencz*, m. kir. erdőmester.

Az erdőgondnokság kerületéhez tartozó erdőségek nagyobbára futóhomokon terülnek el s csak igen kis részben feküsznek áradmánytalajon. A futóhomok a Tisza jobb partján, az áradmánytalaj a Tisza-Marosszögben fekszik. Legnagyobb erdőterülettel bir Szeged sz. kir. város, utána következnek a birtok nagysága szerint őrgróf Pallavicini Sándor v. belső titkos tanácsos, a kis-kun-dorosmai közbirtokosság, a róm. kath. csanádi püspökség, Makó r. t. város, Kis-Telek és Kis-Kun-Dorosma községek.

Az erdőgondnokság az 1885. évi junius hó 5-én felvett s a Nagyméltóságu földmivelésügyi m. kir. minister ur által $\frac{41374.}{1885.}$ sz. alatt jóváhagyott jegyzőkönyv alapján szerveztetett s müködését 1886. évi január hó 1-én kezdte meg; először csak Szeged sz. kir. város tulajdonát képező erdőknek kezelésével s csak pár év mulva csatoltattak előbb emlitett birtokok az erdőgondnoksághoz azzal a különbséggel, hogy a mig Szegeden az erdőkezelés is minden részletében az erdőgondnokság által végeztetik, a többi birtokosoknál a kezelés inkább csak a felügyeletre és szaktanácsadásra szoritkozik; ép azért az erdőgondokság leirásánál is főleg a szegedi erdők történetére és a kezeléssel kapcsolatos mozzanatokra fogok főleg kiterjeszkedni.

Szeged város nagy kiterjedésü futóhomok jellegü birtoka még e század első éveiben teljesen kopár volt, a mezőgazdasági-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

lag müvelt részek nem voltak fákkal szegélyezve, a közel fél négyszögmérföldet kitevő legelőkön pedig csak egy pár fehérnyárfacsoport nyujtott nyughelyet a fáradt szemnek.

A főleg marhatartó lakosok érdeke és a marhaállományok szaporodása szolgált legfőbb inditó okul a szegedi erdők telepitésénél. A marhák és juhoknak nagyobb mértékben való elszaporodásával, a futóhomok jellegü talajon levő közlegelők nem nyujthatták már a régi bő táplálékot, mert a marha és juh körmei által megbolygatott homok mértföldekre ellenállást nem találó szelek által elsodortatván, a rajta levő növényzet kipusztult, sőt a szomszédos jó minőségü legelőket a betakarás által szintén teljesen hasznavehetetlenné tette. A század elején tehát a közlegelőknek már egyharmadrésze kopár, sivár homok volt, azzal a kilátással, hogy emberi segitség nélkül inkább gyarapodni, mint fogyni fog.

A legelőknek és szántóföldeknek megvédése szoritotta Szeged várost az erdők telepitésére. Hogy minő nehézséggel kellett megküzdeni a kezdet elején, elképzelhető ha figyelembe veszszük, hogy a homoknak mostani fája, az ákácz, a mely a beerdősitendő terület 80%-án kitünően tenyész, oly csekély mértékben volt elterjedve, hogy 1807. évben a 2 év alatt beültetett területeken, Szeged sz. kir. város tanácsa által kiküldött erdő-bizottság jelentése szerint csak 431 drb ákácz találtatott, daczára annak, hogy ekkor már mintegy 232.7 kat. holdnyi terület volt beültetve.

A fekete vagy csomoros nyárfa, a mely egy századon keresztül a homokterületek uralkodó fája volt, csak a mult század végén, 1793. évben lett ismeretes, mint a sivár homok megfogására alkalmas fanem.

Ugyanis a fekete nyárfa korántsem volt régebben annyira elterjedve, sem az ártéri területeken, sem patakok és kisebb folyók mentén, mint jelenleg. Ezt bizonyitja az »Erdészeti oklevéltár«, hol a nyárfa mindenütt csak mint határ- és jelfa szerepel; már pedig ha nagyobb területeket foglalt volna el, ennek nyomát találnók régi okmányainkban.

A Tisza és Maros folyók szegedi árterületén sem fordult elő nagyobb mennyiségben, mert a Szeged város levéltárában lévő régi okmányokban csak füzfáról van emlités téve, mint ezen területeken állabot alkotó fanemről.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

De nemcsak mint ültető anyag hiányzott a fekete nyárfa, hanem azon tulajdonsága sem volt ismeretes, hogy a sivár homokban mint sima dugvány megtelepithető.

Az 1793. év nevezetes forduló pont a homoki erdők történetében. Ekkor találta az első feketenyárvesszőket Vedres György a kis-zombori határban a Maros folyó »Csipkés« nevü kirakodásánál »egy gyönyörü, közel másfél ölnyi magas, esztendős növésü bokor nyárfa fiatalokra találván, azokból 400 drb-ra valót elültetés végett átal hozott.«[1])

Ezeket ültette el varsányi Vedres István a balostyai kapitányság (Szeged) északi részén levő »Nádorhalmi« szőlőjében, az akkor készült árokpartra. A dugványozást többfélekép eszközölve. Az eredmény meglepő volt, nemcsak hogy mind megfogamzottak, hanem növekvésük is igen szép volt.

Ezen gyönyörüen fejlődött fiatalok ágait szedette meg legelőször Pillich József kisteleki tiszttartó, melyeket Kistelek község — Szeged város volt urbéres községe — felső végén lévő homoksiványába ültetett. A dugványok itt is nemcsak megeredtek, hanem azok növekvése is bámulatra méltó volt. Ez volt az első fekete (csomoros) nyárfaerdő, mely az Alföld nagy kiterjedésü homoksiványain telepittetett.

A kisteleki erdő szolgáltatta később a szükséges dugványokat a Szeged határában telepitett csengelei, kőrösi és ásotthalmi erdőkhöz.

Idők folytán innét terjedt el a fekete nyárfa Szabadka, Dorosma, Félegyháza, Csongrád, Deszk és Écska határába. Tehát nemcsak Szeged városából indult ki a homokterületeknek feketenyárfával való betelepitése, hanem az anyagot is ezen város szolgáltatta az Alföld sivány homokjának befásitásához.

A feketenyárfaerdők telepitésével a homok ős fája, a fehér nyár is mindinkább szaporodott, mert a mesterségesen telepitett erdők hézagaiban tenyésztésre alkalmas hely lévén, a tilalom folytán könnyen megtelepült magról, a meglevő bokrok pedig gyarapodtak sarjról.

A legrégebbi telepitéseknél nagyobb szerep még a füzfának

---

[1]) Vedres István. »Homoksivány« 14. lap.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

jutott, mig a tölgy, szil, kőris, eper, vadkörte, hárs, nyir és akácz összesen sem teszik ki a nyár és füz egy százalékát.

Csak 1868. évtől 1872-ig kezdetett meg nagyobb mértékben a sivány homoknak ákáczczal való beültetése; ugyanakkor már kanadai és jegenyenyárfa telepitésével is találkozunk és a kocsányos tölgyből is több példány maradt ránk ezen időből.

Akkor mintegy 800 kat. holdnyi sivány terület erdősitettett be fenti fanemekkel.

Az erdősitésnek ezen években való nagy fellendülésének oka ismét a homok siványoknak elszaporodása volt.

Az 1860-as évek elején ugyanis nagy szárazság uralkodott; ehhez járultak a nagy és tartós szelek, melyek közül az 1863. évi deczember havában dühöngött óriási szélről élő emberek regéket beszélnek. Ezen szél háznagyságu buczkákat és ennek megfelelő mélyedéseket képezett 12 óra alatt.

Öreg juhászok állitják, hogy a legelőn levő juhokat ide-oda kellett mozgatni, mert a delelő, mozdulatlan falkát a homokkal való betemetéstől kellett félteni.

Ezután megint másfél évtizedig az erdősités teljesen szünetelt, az erdők ápolására egyáltalán gond nem fordittatott. A vágásterületek hiányai nemcsak hogy nem pótoltattak, de a törvényszabta legeltetési tilalom sem lett kellően betartva.

Az 1886. évben megkezdődött állami kezelés az erdősitéseknek uj lendületet adott.

Az erdőgondnokság első legsürgősebb feladata volt a rendszeres gazdasági üzemterv elkészitése, a melynél a fő figyelem a rosszkarban lévő feketenyárfaállabok mielőbbi felujitására és a tisztás területek beerdősitésére fordittatott.

Ép ezért mintegy 500 kat. hold kivételével, a 6583·8 kat. holdat kitevő erdőterület felujitásánál más mód mint a mesterséges beerdősités, nem is jöhetett szóba.

Az államerdészettel kötött szerződés értelmében az erdőgondnokság köteles a Szeged város által fizetendő évi 6500 frt átalányért a kezelési teendők ellátásán kivül még minden évben legalább 100 kat. holdnyi területet beerdősiteni; tényleg azonban kétszerannyi területnél is több erdősittetett némely évben.

Ugy, hogy a mint a graphikai kimutatásból is kivehető 1899.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

év végeig 2437·6 kat. hold terület erdősittetett be 25445 frt 31 kr. költséggel, nem számitva bele a csemete értékét.

Az erdősitéshez szükséges csemeték a m. kir. erdőgondnokság által az állam költségén neveltetnek. A nevelendő fanemek megválasztásánál a talaj physicai és vegytani tulajdonságai kellően méltatnak.

Tizennégy évi tapasztalat szerint a beerdősitendő területek 80%-a ákácz, 20%-a tölgy, szil, fehér, kanadai és jegenyenyár, caspi fűz, törékeny füz és fekete fenyő tenyésztésének felel meg.

Jóllehet az erdőterületek futóhomok jellegüek, a felujitások ennek daczára mezőgazdasági elő és köztes használattal vannak egybekötve. Hogy a felszántott talaj a veszélyes szelektől lehetőleg keveset szenvedjen, a vágások a veszélyes szelekkel szemközt vitetnek, hogy a fennálló idősebb állabok a vágásterületnek némi védelmet nyujtsanak.

A vágások ortolás utján használtatnak ki s a terület azután kat. holdanként 2 évi mezőgazdasági használatra olykép adatik bérbe, hogy a bérlő az első évben kapás növényt, a második évben kalászost termesztetni tartozik, a második év őszén pedig köteles a talajt felszántani és az erdősitéshez előkésziteni.

A talajnak mezőgazdasági müvelése szükséges, mert a benne levő gyom dus gyökérzetével a talajt mintegy 15—20 cm. vastag rétegben teljesen átszövi.

A sok gyökérzet ugyanis a csapadékokat felfogja, ellenben a talajban levő nedvességet nagy mértékben párologtatja el és a tápanyagoknak nagy részét is lefoglalja a maga részére.

A talajmozgatás által a levegő is jobban belehatol és igy a szabad oxygen oly vegyületek képződését segiti elő, melyek a csemeték által könnyen vehetők fel.

A csemeték a felszántott talajba őszszel ültettetnek el, 45 cm. egyenoldalu háromszög alappal biró 60—65 cm. magassággal biró gulaalaku gödrökbe.

A csemeték régebben 1·5 méteres sor- és csemetetávolság mellett telepittettek, később azonban 1·5 méter csemete- és 2 méter sortávolság mellett, legujabban pedig 2 méter sor- és csemetetávolság mellett eszközöltetik az erdősités.

Hogy a csemetékre annyira káros gyomok elhatalmasodása,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

a nagyobb sor távolság mellett később záródó erdőben megakadályoztassék, a sorok köze a bérlők által 2 éven át legalább évente kétszer megkapáltatik.

A kötelék azért emeltetett 2 méterre, mert a tápanyagokban különben szegény homok-talaj a kisebb kötelék mellett kiültetendő nagyszámu csemetét ugy sem tudja felnevelni.

Ugyanily módon végeztetnek az erdősitések a szegedi m. kir. erdőgondnokság által kezelt többi erdőben is, azzal a különbséggel, hogy a munkálatoknál az erdőgondnokság csak a szaktanácscsal és utbaigazitással szolgál.

Miután az erdőgondnokság főfeladatát a rosszkarban levő állaboknak s a hozzátartozó nagymennyiségü tisztásoknak beerdősitése képezi, az elmult 14 év alatt, mindég az erdősités sikeres eszközlését biztositó körülményekre, csemetenevelésre s magára az erdősitésre irányult a főfigyelem.

A főhasználatok kevesebb szakértelmet követelnek, mert a nagyobbrészt gyér zárlatu feketenyárfaerdők ortolás mellett használtatnak ki és tüzifára dolgoztatnak fel, és csak csekély kiterjedésü ákáczállabok fatömege értékesithető müfa gyanánt.

A több szakértelmet követő müszerfatermelés tehát egy vágásban sem fordul elő.

Annál gondosabb szakértelmet, figyelmet s odaadást követelnek a felette kivánatos, de nem lényegtelen hasznot is hajtó, erdőápolási munkálatok, melyek ugy a mesterségesen telepitett, valamint a természetes uton sarjakról felujult állaboknak nyeséséből és ritkitásából állanak.

A fő- és mellékhasználatokból a kezelési és őrzési költségek csak részben térülnek meg, daczára annak, hogy a fatermények az utolsó galyig elég jó árban értékesithetők.

Ennek oka, az állaboknak a már fentebb is emlitett rosszkarban léte s a vágásba eső tisztások és hézagok; ugy hogy a 230 kat. holdnyi évi vágásterületből csak mintegy 60 kat. hold képez vágható állabot.

Az erdősitések sikerét leginkább, a lépten-nyomon változó talajviszonyok befolyásolják és azért a megfelelő fanemek helyes megválasztása szempontjából az erdőgondnokság ugy gyakorlati adatok, mint elméleti tanulmányokat végez.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

Ezen tanulmányokhoz képest az egyes fanemek, a graphicai kimutatásban kitüntetett mennyiségben tenyésztettek.

A kiültetett csemeték összege 13 év alatt 7.438,600-ra rug, azok termelési költsége pedig 11403 frt 33 kr.

Legnagyobb mennyiségben szerepel az ákácz 5.753,000 drbbal, mig 1.685,600 drb. tölgy, szil, boglár, fekete, fehér, kanadai és jegenyenyár, nyir, bálvány, éger, caspi füz, tamarix, eper és fekete fenyőre esik.

Hazánkban itt vetették először nagyobb mennyiségben a fehérnyárfamagot. Ugyanis a homok ezen ős fája dugványról nem igen tenyészthető; kénytelen volt tehát az erdőgondnokság a költséges és sok ápolást igénylő magról kelt csemeték nevelését eszközölni.

Fenti fanemekkel beerdősittetett összesen 2437·6 kat. hold 25445 frt 31 kr. költséggel, nem számitva bele az elültetett 6.020,000 drb. csemete kerüköltségét.

Szeged sz. kir. város erdejében elért eredmények a szomszéd erdőbirtokosokkal is megkedveltették az állami kezelést s igy 1888. évben a kis-kun-dorosmai közbirtokosság, 1892. évben Kis-Kun-Dorosma és Kistelek község, 1891. évben őrgróf Pallavicini Sándor mindszent-algyői hitbizományi uradalmához tartozó 1452 kat. hold erdejét állami kezelésbe adta. Az 1896. év január havában Szabadka sz. kir. város 13,500 kat. holdnyi erdeje is állami kezelésbe vétetett a szegedi m. kir. erdőgondnokság által, de ekkor már ezen erdőgondnokság teendője annyira megszaporodott, hogy a Nagyméltóságu földmivelésügyi m. kir. minister ur még ez év augusztus havában Szabadkán egy uj erdőgondnokságot létesitett és a szegedi m. kir. erdőgondnokság vezetése alá helyezte.

Szabadka sz. kir. város erdejében a kezelés a szegedi erdők mintájára eszközöltetik, az itt szerzett tapasztalatok tehát már ott is értékesittetnek.

1898. év november havában állami kezelésbe vétetett még Makó rendezett tanácsu város és a csanádi püspökség lelei erdeje, melyekkel együtt a vezető erdőgondnokság kezelése alatt álló erdők 21565·7 kat. holdra emelkedtek.

Ezen erdőkön kivül a vezető erdőgondnoksághoz tartozik még az országos erdei alap költségén Szeged és Szabadka hatá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

rában fentartott 330 kat. holdnyi csemetekert, a honnét 9 év alatt kopár területek beerdősitésére 22,304,400 drb. ákáczcsemete küldetett el.

A szegedi m. kir. erdőgondnokságból szerveztetett 1899. évi julius hó 1-én a szegedi m. kir. állami erdőhivatal, mely alá a szabadkai és szegedi m. kir. járási erdőgondnokságok tartoznak.

Ezen uj szervezéssel az itteni állapot igen keveset változott, uj területek nem csatoltattak az erdőhivatalhoz, a meglévőkön pedig a gazdaság ezentul is a leirt elvek szerint folyik.

20702. Pátria nyomása

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2019. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/245-1/2019.